

Nowe dane palinologiczne na temat wieku otoczków węgla kamiennego z formacji dębowieckiej miocenu, z otworu wiertniczego Kozy MT3 (Śląsk Cieszyński)

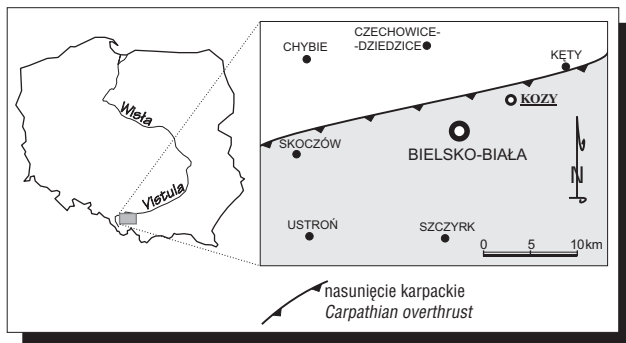
Anna Chylarecka*, Paweł Filipiak*

New palynological data on the age of coal pebbles from the Dębowiec Formation (Miocene), from the Kozy MT3 borehole (Cieszyn Silesia, southern Poland). *Prz. Geol.*, 52: 254–258.

S u m m a r y. Carboniferous coal pebbles, were sampled for palynomorphs in the Dębowiec Formation (Miocene), from the Kozy MT3 borehole near (Bielsko-Biała). Five samples contained organic material useful for biostratigraphy. Based on miospore species, three Western Europe an miospore zones were recognized: ?KV (*Crassispora kosankei-Grumosporites varioreticulatus*), FR (*Raistrickia fulva-Reticulatisporites reticulatus*) from the Namurian?B and C, respectively, and SS (*Triquitrites sinani-Cirratiradites saturni*) from the Westphalian A.

Key words: Dębowiec Formation, Miocene, coal pebbles, Carboniferous miospores, redeposition

Wiercenie Kozy MT3 jest zlokalizowane w miejscowości Kozy, oddalonej ok. 10 km na NE od Bielska-Białej (ryc. 1). Obszar ten leży w obrębie zachodniej, brzeżnej części Karpat. Znajdujące się pod nasunięciem Karpat osady zapadliska przedkarpacciego leżą na bloku górnośląskim, utworzonym z prekambryjskich skał krystalicznych, w których leżą utwory paleozoiczne (kambr, dewon i karbon). Skały trzeciorzędowe należące do różnych pięter miocenu są osadem molasowym reprezentowanym głównie przez utwory pelityczne, lokalnie zawierające większe ilości materiału zwirowego (Doktor, 1983).

Ryc. 1. Lokalizacja wiercenia Kozy MT3
Fig. 1. Location of the Kozy MT3 borehole

Na obszarze Śląska Cieszyńskiego, utwory molasy miocenijskiej zostały podzielone przez Bułę i Jurę (1983a) na kilka jednostek litostratygraficznych (tab. 1). W spągu wyróżniono formację zebrzydowicką. Zaliczono do niej słabowapniste iłowce o barwie zielono-szarej i ciemnoszarej o wyraźnej równoległej laminacji. Kolejną jednostką jest formacja dębowiecka. Stanowią ją zlepieńce i piaskowce z allochtonicznymi utworami fliszowymi wyróżnionymi jako ogniwo zamarskie. Formacja skawińska zamyka sedimentację molasy w zachodniej części zapadliska. Reprezentują ją iłowce margliste z wkładkami piaskowców i zlepieńców (Buła & Jura, 1983a). Cechuje ją znaczne rozprężenie w rowie przedgórnym (Ney i in., 1974).

Na utwory miocenijskie w południowej części obszaru nasunięte są płaszczowiny fliszu karpacciego.

Charakterystyka formacji dębowieckiej

Charakterystyczną cechą zlepieńców i piaskowców należących do formacji dębowieckiej jest brak przewarstwień mułowcowych oraz gradacyjne uziarnienie w całym profilu (Buła & Jura, 1983a i b; Doktor, 1994). W grubopiaszczystym spoiwie zlepieńców i w piaskowcach gruboziarnistych oraz w warstwach brekcji i zlepieńców występują okruchy i otoczkami węgla kamiennego (Konior & Krach, 1965; Jachowicz & Jura, 1987). Poziomy występowania wkładek z klastami węgla można obserwować w licznych wierceniach, np. Chybie IG 1, Bielsko 4 i Kozy MT3. Źródłem dostarczanego materiału początkowego na stożki usypiskowe i napływowe a później podmorskie, były syntektoniczne obrywy stromych stoków z wychodniami pokładów węgla (Jachowicz & Jura, 1987; Jura, 2001).

Wiek utworów dębowieckich został określony badaniami faunistycznymi przez Łuczowską (np. [W:] Krach i in., 1970) na dolny baden. Natomiast w opracowaniu Gareckiej i in. (1996) ogniwa zaliczane do formacji dębowieckiej datowane są na późny ottang-karpat.

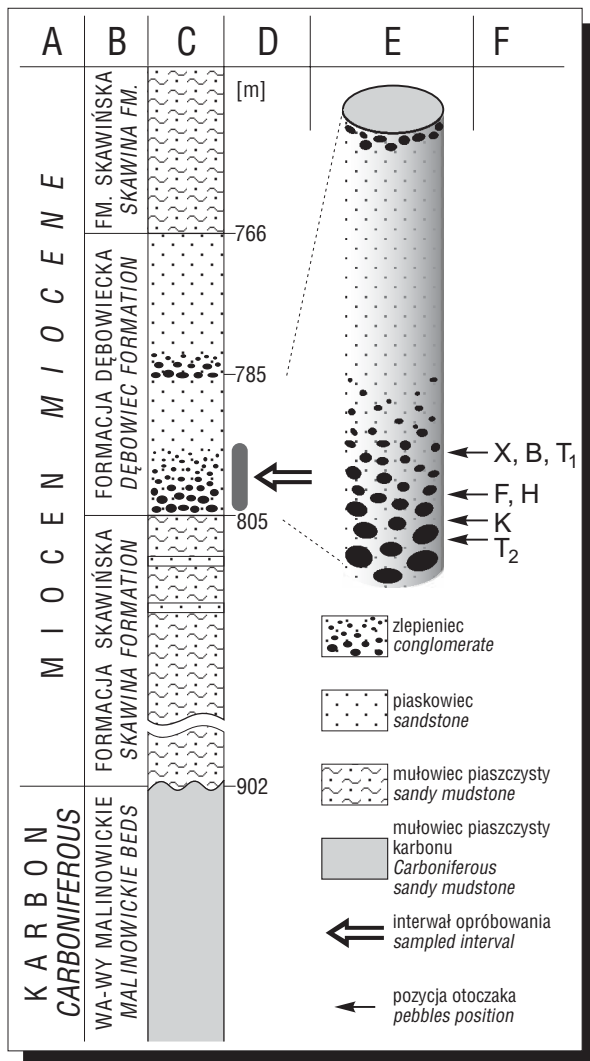
Litostratygrafia rdzenia otworu wiertniczego Kozy MT3

Fragment rdzenia na głębokości 766–805 m reprezentowany przez skały gruboklastyczne jest zaliczany do formacji dębowieckiej (ryc. 2). Utwory te tkwią w obrębie mułowcowo-piaszczystego kompleksu prawdopodobnie odpowiadającego formacji skawińskiej (inf. ustna — dr Z. Buła), która w tym otworze zalega na głębokości 280–902 m. Stanowi to odstępstwo od sukcesji formacji wyróżnionych w utworach miocenu na Śląsku Cieszyńskim przez Bułę i Jurę (1983a) (tab. 1). Taki układ potwierdzają również dane przedstawione przez Kucińskiego i in. (1975), którzy w pobliskim rejonie Kęt (ryc. 1) stwierdzili występowanie formacji dębowieckiej pomiędzy utworami formacji skawińskiej.

Charakterystyka profilu miocenijskiego

Bezpośrednio na zwietrzałych utworach karbońskich, zaliczanych do warstw malinowickich, od głębokości 902 do 280 m zalegają (ryc. 2) niezgodnie utwory miocenu autochtonicznego (Krieger, 1997). W spągu tych utworów występują mułowce piaszczyste z laminami i przewarstwieniami piaskowców zakwalifikowane do formacji skawińskiej. Następnie na głębokości 766–805 m występuje

*Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk o Ziemi, ul. Będzińska 60, 41-200 Sosnowiec; filipiak@us.edu.pl

Ryc. 2. Profil otworu wiertniczego Kozy MT3. A — chronostratygrafia, B — litostratygrafia, C — profil litologiczny, D — głębokość, E — powiększony fragment rdzenia z formacji dębowieckiej, F — pozycja otoczków; X, B, T, F, H — otoczkaki

Fig. 2. Profile of the Kozy MT3 borehole. A — chronostratigraphy, B — lithostratigraphy, C — lithological profile, D — depth, E — enlarged part of the Dębowiec Formation conglomerate, F — occurrence of coal pebbles; X, B, T, F, H — pebbles

kompleks zlepieńców piaszczystych, posiadający charakterystyczne cechy dla osadów formacji dębowieckiej wyróżnionej w rejonie Cieszyna przez Bułę i Jurę (1983a). W obrębie kompleksu można zaobserwować dwa poziomy zlepieńców, przedstawiające dwa epizody sedymentacyjne:

□ na odcinku 785,0–805,5 m występują zlepieńce drobno- i średnioziarniste, gradacyjnie przechodzące w piaskowce różnoziarniste. Klasy najgrubszej frakcji (8–15 mm) występują w spągu przechodząc gradacyjnie ku stropowi w piaskowce grubo- i średnioziarniste.

□ na odcinku 784–785 m pojawiają się znowu drobnoziarniste zlepieńce, które przechodzą ku stropowi (779 m) w gruboziarniste piaskowce (2–4 mm). Cykl sedymentacyjny formacji dębowieckiej w interwale 766–779 m kończą piaskowce z cienkimi wkładkami mułowców w części stropowej.

Wystąpienie tych epizodów sedymentacyjnych stanowi odstępstwo od klasycznego wykształcenia zlepieńców formacji dębowieckiej. W obu cyklach spotykane są otoczkaki węgla, a ich najgrubsza frakcja występuje w spągowych partiach epizodu pierwszego.

Na kompleksie zlepieńcowo-piaszczystym od głębokości 766 do 280 m występują ponownie utwory formacji skawińskiej.

Wiek utworów miocenu został ustalony przez Kriegera (1997) na podstawie badań mikrofaunistycznych przeprowadzonych na próbkach z interwału 830–834 m przez B. Olszewską (dane nie publikowane) na dolny baden.

Palinostratygrafia

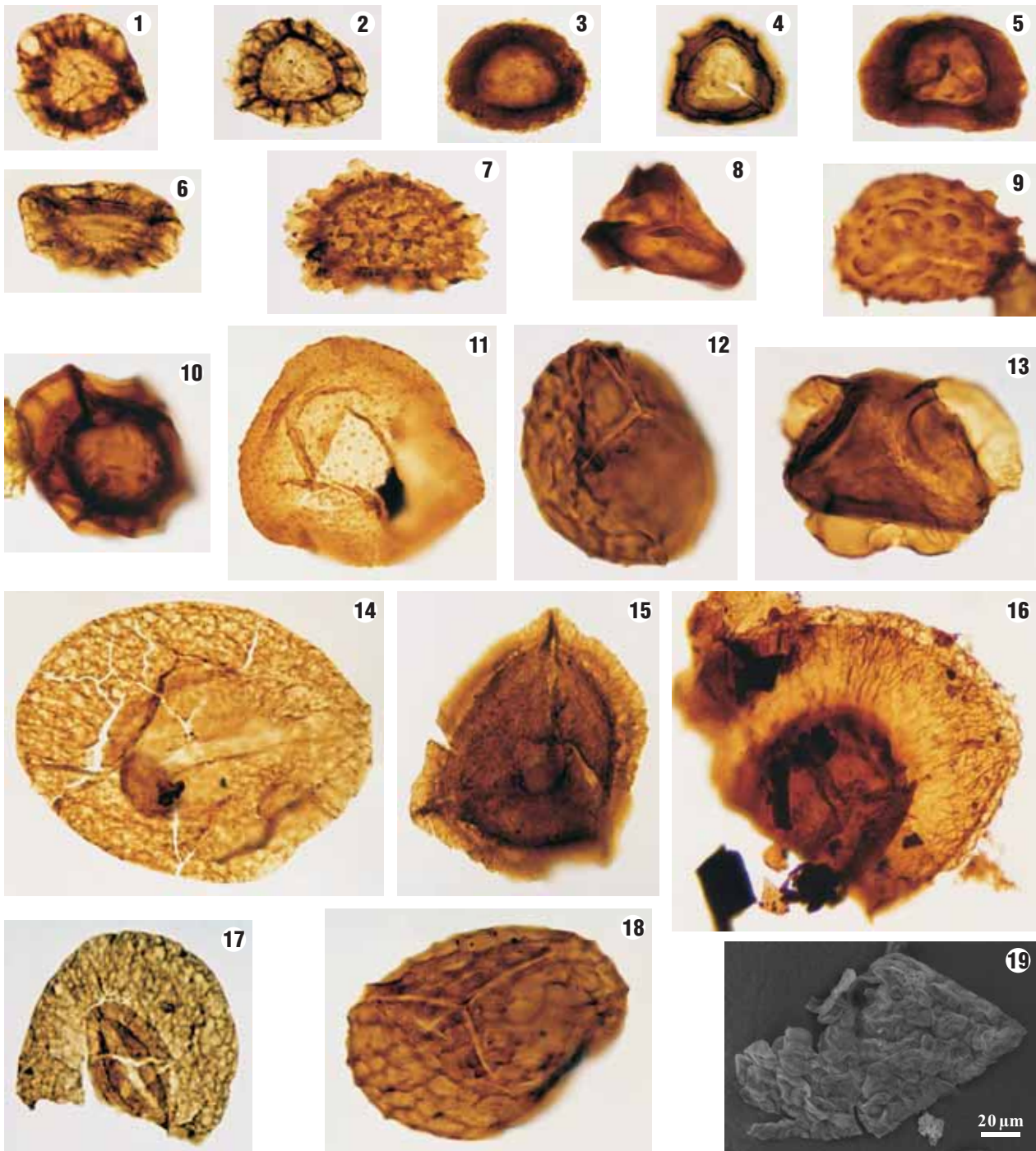
Do badań palinologicznych pozyskano piętnaście otoczek węgla ze spągowych partii zlepieńca dębowieckiego z interwału 799–804 m (ryc. 2). Średnica okruchów węgla wynosiła przeciętnie 5–8 mm.

Zastosowano standardowe metody maceracji węgla (Wood i in., 1996) wykorzystując stężony kwas azotowy (HNO_3). W efekcie otrzymano rezydium, z którego sporządzono po cztery standardowe preparaty mikroskopowe. Ilość i jakość uzyskanej materii organicznej jest różna. Pięć otoczek zawierało bogate zespoły mikroflorystyczne pozwalające na rozpoznanie zon miosporowych. Dwa otoczkaki zawierają tylko bardzo liczne fragmenty tkanek przewodzących, a pozostałe osiem ubogie zespoły miospor z nielicznymi tkankami roślin. Generalnie stan zachowania materii organicznej jest bardzo dobry.

Analizy mikroskopowe przeprowadzono w świetle przechodzącym używając mikroskopu Prior; dokumentację fotograficzną sporządzono przy użyciu mikroskopu Olympus, a zdjęcia skaningowe mikroskopem Philips ESEM XL 30. Maceraty i preparaty mikroskopowe przechowywane są na Wydziale Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego w Sosnowcu.

Z uwagi na uboższy zespół miospor nie do końca rozstrzygnięto przynależność do zony mikroflorystycznej zawartości otoczaka F z głębokości 802 m (tab. 2). Z ważnych stratygraficznie gatunków odnotowano pojedyncze *Crassispora kosankei*, *Grumosporites varioreticulatus* oraz *Raistrickia fulva*. Dwa ostatnie taksony rozpoczynają występowanie w zonie KV (*Crassispora kosankei-Grumosporites varioreticulatus*) występującej w namurze B (Clayton i in., 1977). Interesująca jest także liczna obecność gatunku *Spencerisporites radiatus*, który nie występuje w pozostałych zespołach z otoczek oraz całkowity brak gatunków z rodzaju *Florinites* i *Cirratrirdites* (Tab. 2). Taki skład taksonomiczny może wskazywać na zonę KV lub ubogą w miospory młodszą zonę FR.

Do mikroflorystycznej zony FR (*Raistrickia fulva-Reticulatisporites reticulatus*) (Clayton i in., 1977) należącej do namuru C zaliczono miospory z dwóch otoczek węgla X i H z głębokości 799–800 m i 802 m (tab. 2). W bogatym spektrum miospor oznaczono gatunek nominalny *Raistrickia fulva* i gatunek indeksowy *Reticulatisporites reticulatus*, oraz zaczynający swe występowanie w tej zonie *Cristatisporites indignabundus* (Clayton i in., 1977). Istotne wg Kmiecik (1995) dla zony FR jest także odnotowanie w zespołach mikroflorystycznych (otoczek X) gatunków *Alatisporites pustulatus* i *Grumosporites varioreticulatus*. W zespole miospor występują także pojedyncze *Cirratrirdites saturni*, *Crassispora kosankei*, *Radiizonates tenuis*, *R. striatus*, *Savitrissporites nux*, *Spelaeotriletes arenaceus* oraz ziarna pyłku *Florinites visendus*, *F. pumicosus* i *F. mediapudens*. Pełniejszą listę miospor z poszczególnych otoczek przedstawia tab. 2.

Ryc. 3. Wybrane gatunki miospor wykorzystane w biostratygrafii. Fot. 1–18 x500, Fot. 16 x 300;

Fig. 3. Some stratigraphically important miospore species of the material studied. Photos 1–18 x500, Photo 16 x 300. (otoczak = pebble)

1 — *Radiizonates striatus* (Knox) Staplin & Jansonius 1964, 799–800 m, sk. 21, otoczak X; 2 — *Radiizonates tenuis* (Loose) Butterworth & Smith (in Butterworth at al., 1964), 799–800 m, sk. 21, otoczak X; 3 — *Densosporites anulatus* (Loose) Smith & Butterworth 1967, 799–800 m, sk. 21, otoczak X; 4 — *Cingulizonates bialatus* (Waltz) Smith & Butterworth 1967, 799–800 m, sk. 21, otoczak X; 5 — *Densosporites variabilis* (Waltz) Potonié & Kremp 1956, 799–800 m, sk. 21, otoczak X; 6 — *Radiizonates tenuis* (Loose) Butterworth & Smith (in Butterworth at al., 1964), 799–800 m, sk. 21, otoczak X; 7 — *Cristatisporites indignabundus* (Loose) Staplin & Jansonius 1964, 799–800 m, sk. 21, otoczak B; 8 — *Triquitrites tribullatus* (Ibrahim) Schopf, Wilson & Bentall 1944, 799–800 m, sk. 21, otoczak X; 9 — *Raistrickia fulva* Artüz 1957, 799–800 m, sk. 21, otoczak X; 10 — *Reticulatisporites reticulatus* (Ibrahim) Ibrahim 1933, 799–800 m, sk. 21, otoczak X; 11 — *Crassispora kosankei* (Potonié & Kremp) Smith & Butterworth 1967, 799–800 m, sk. 21, otoczak B; 12 — *Camptotriletes superbus* Neves, 799–800 m, sk. 21, otoczak B; 13 — *Alatisporites pustulatus* Ibrahim 1932, 799–800 m, sk. 21, otoczak X; 14 — *Florinites pumicosus* (Ibrahim) Schopf, Wilson & Bentall 1944, 799–800 m, sk. 21, otoczak B; 15 — *Cirratriradites saturni* (Ibrahim) Schopf, Wilson & Bentall 1944, 799–800 m, sk. 21, otoczak B; 16 — *Spencerisporites radiatus* (Ibrahim) Felix & Parks 1959, 802 m, sk. 24, otoczak F; 17 — *Florinites mediapudens* (Loose) Potonié & Kremp 1956, 799–800 m, sk. 21, otoczak X; 18 — *Grumosporites varioreticulatus* (Neves) Smith & Butterworth 1967, 799–800 m, sk. 21, otoczak B; 19 — Fragment sporangium, 799–800 m, sk. 21, otoczak B, (ESEM)

Tab. 1. Litostratygrafia miocenu na Śląsku Cieszyńskim i w otworze Kozy MT3
Table 1. Lithostratigraphy of the Miocene in the Cieszyn Silesia and in the Kozy MT3 borehole

CHRONO-STRATYGRAFIA STRATI-CHRONO-GRAPHY	SUKCESJA FORMACJI NA ŚLĄSKU CIESZYŃSKIM SUCCESSION OF FORMATIONS IN THE CIESZYŃ SILESIA (Buła, Jura 1983)	SUKCESJA FORMACJI W RDZENIU KOZY MT3 SUCCESSION OF FORMATIONS IN THE KOZY MT3 BOREHOLE
MIOCEN	nasunięcie karpackie <i>Carpathian overthrust</i>	nasunięcie karpackie <i>Carpathian overthrust</i>
	formacja skawińska <i>Skawina Formation</i>	formacja skawińska <i>Skawina Formation</i>
	formacja dębowiecka <i>Dębowiec Formation</i>	formacja dębowiecka <i>Dębowiec Formation</i>
	ogniwo zamarskie <i>Zamarski Member</i>	
	formacja zebrzydowicka <i>Zebrzydowice Formation</i>	formacja skawińska <i>Skawina Formation</i>
KARBON CARBO-NIFEROUS	utwory karbonu <i>Carboniferous strata</i>	warstwy malinowickie <i>Malinowice Beds</i>

Tab. 2. Występowanie w otoczkach wybranych, stratygraficznie ważnych gatunków miospor

Table 2. Occurrence of selected, stratigraphically important spore species in coal pebbles

CHRONOSTRATYGRAFIA: CHRONOSTRATIGRAPHY:	NAMUR NAMURIAN		WESTFAL WESTPHALIAN		
	B	C	A		
ZONY MIKROFLORYSTYCZNE: MIOPORE ZONE:	?KV	FR	SS		
GŁĘBOKOŚĆ: DEPTH: [m]	802	799-800	802	799-800	803
OTOCZAK: PEBBLES:	F	X	H	B	K
<i>Alatisporites pustulatus</i>		○			
<i>Ahrensiporites guerickei</i>	○	○		○	
<i>Camptotriletes bucculentus</i>		○		●	
<i>Camptotriletes superbus</i>		○	○	●	
<i>Crassispora kosankei</i>	○	●	●	●	●
<i>Cingulizonates loricatus</i>		○	○	○	
<i>Cirratriradites saturni</i>		○	○	●	●
<i>Cristatisporites connexus</i>	○	○	○		
<i>Cristatisporites indignabundus</i>		○	○	●	○
<i>Cristatisporites solaris</i>	○	○	○	○	○
<i>Densosporites annulatus</i>	○	●	●	○	○
<i>Grumosporites varioreticulatus</i>	○	○	○	○	○
<i>Grumosporites inaequalis</i>		○	○	○	
<i>Lycospora pusilla</i>	●	●	●	●	●
<i>Mooreisporites trigallerus</i>					○
<i>Punctatisporites sinuatus</i>	○			○	○
<i>Radiizonates tenuis</i>		●			
<i>Radiizonates striatus</i>		○			
<i>Raistrickia fulva</i>	○	○	●	○	
<i>Reticulatisporites reticulatus</i>		○	○		
<i>Savitrisporites nux</i>		○		○	○
<i>Spencerisporites radiatus</i>	●				
<i>Triquitrites tribullatus</i>		○		○	
<i>Schulzospora spp.</i>				○	
<i>Florinites florini</i>		○	○		
<i>Florinites mediapudens</i>		○			
<i>Florinites pumicosus</i>		○	○	○	○
<i>Florinites similis</i>					○
<i>Florinites visendus</i>		○			

● występowanie bardzo częste abundant occurrence ○ występowanie pojedyncze infrequent occurrence

Kolejny zespół mikroflorystyczny zaliczony do westfalskiej zony SS (*Triquitrites sinani-Cirratriradites saturni*) (Clayton i in., 1977) pochodzi z otoczek B i K z głębokości 799–800 m i 803 m (ryc. 2). Wykazuje on bardzo

zbliżony skład taksonomiczny do późno-namurskiej zony FR (tab. 2). Znacząca różnica występuje natomiast w udziale procentowym poszczególnych ważnych taksonów. Szczególnie istotna jest podwyższona frekwencja gatunku *Cirratriradites saturni*, stanowiąca blisko 30% wszystkich miospor, co według Claytona i in. (1977) oraz Owensa (1996) stanowi cechę charakterystyczną zony SS. Podobnie licznie występuje *Crassispora kosankei* i *Lycospora pusilla*. Inne oznaczone miospory to: *Cristatisporites indignabundus*, *C. solaris*, *Raistrickia fulva*, *Camptotriletes superbus*, *Ahrensiporites guerickei*, *Mooreisporites trigallerus*, *Florinites similis* i *F. pumicosus*. Natomiast nie zaobserwowano miospor z pojedynczym znakiem zrostowym z rodzajów *Laevigatosporites* i *Punctatisporites* co może wskazywać na dolną część zony SS (Clayton i in., 1977; Owens, 1996).

Pomimo braku miospor interesująca jest także zawartość mikroflory występującej w dwóch otoczkach T₁ z głębokości 799 m i T₂ z głębokości 804 m. Zawartość organiczną stanowią bardzo liczne fragmenty tkanek przewodzących, przynależące botanicznie do roślin naczyniowych (ryc. 4). Tkanki roślin są powszechnym elementem towarzyszącym innym składnikom palinofacji min. miosporom. W tym przypadku stanowią sto procent zawartości organicznej. Najczęściej spotykane są pęki cewek ze zgrubieniami drabinkowatymi (ryc. 4: 1, 3, 4, 6; Florjan, 1997). Tkanki o podobnej budowie anatomicznej przypisywane są widłakom (np. Falcon-Lang, 1999).

W pozostałych ośmiu otoczkach węgla występują pojedyncze tkanki przewodzące oraz nieliczne miospory i ziarna pyłku o długowiecznym zasięgu stratygraficznym, co uniemożliwia precyzyjne wskazanie zony mikroflorystycznej.

Wnioski

□ Zespoły miospor z otoczek zaszeregowano do trzech zon mikroflorystycznych: ?KV, FR i SS. Wskazywałoby to na prawdopodobną przynależność pierwotną węgla do warstw siódłowych i rudzkich z namuru (?) B i C oraz warstw załęskich z westfalu A, lub stratygraficznego ekwiwalentu tych warstw. Dane te tylko częściowo pokrywają się z wynikami uzyskanymi przez Jachowicz (Jachowicz & Jura, 1987), z otoczek węgla, pochodzącymi z otworu Chybie IG1. Oznaczona wtedy mikroflora została zaklasyfikowana do westfalu A i B.

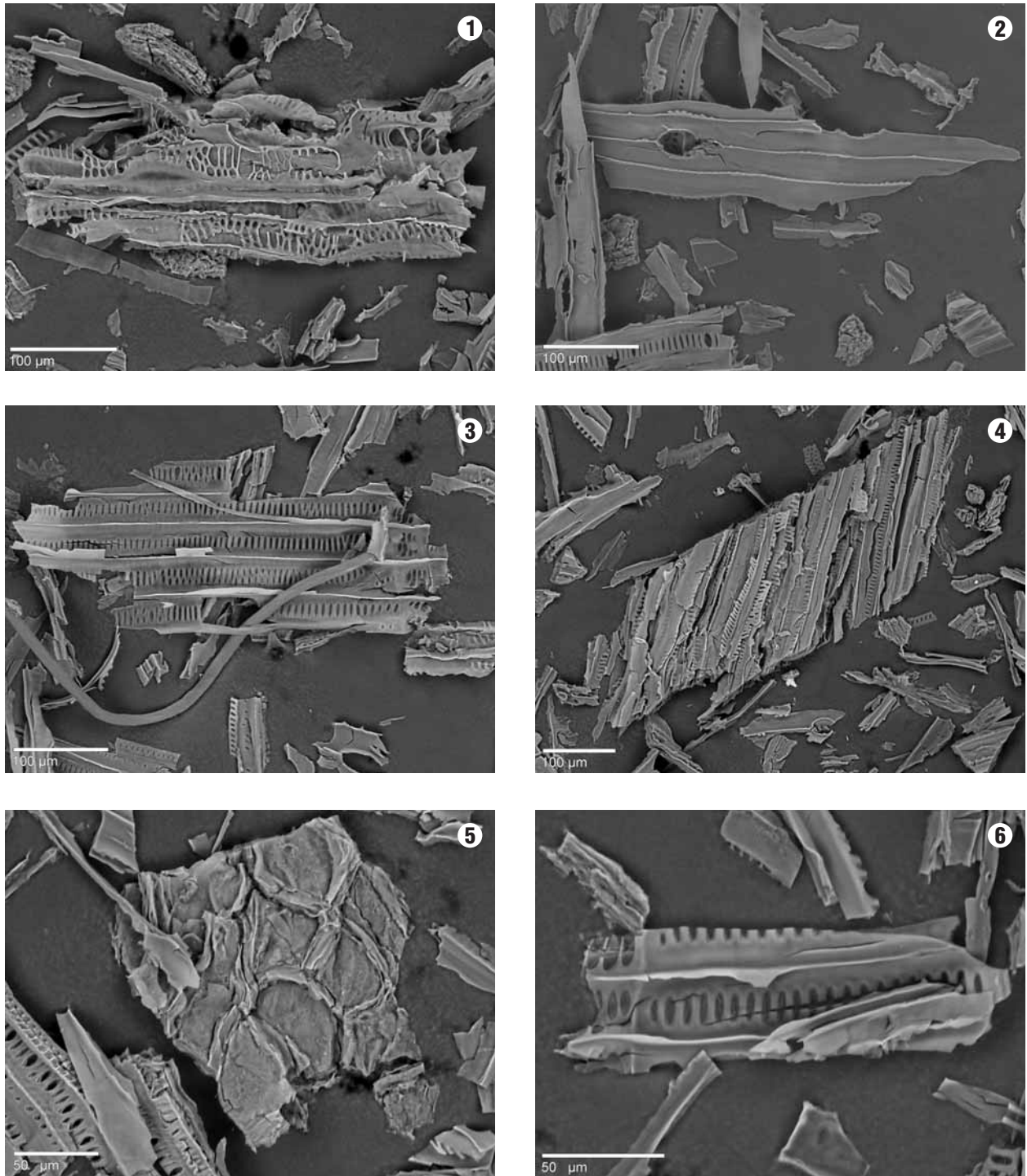
□ wiek otoczek węgla formacji dębowieckiej nie zależy od głębokości ich występowania.

Autorzy pragną złożyć podziękowanie Prof. dr. hab. S. Dybovej-Jachowicz (U.Śl.) za interesujący materiał badawczy, dr. M. Doktorowi (PAN Kraków) i dr. Z. Bule (PIG Sosnowiec) za cenne uwagi odnośnie budowy geologicznej rejonu badań. Dziękujemy również dr. M. Jachowicz (PIG Sosnowiec) za wykonanie fotografii w świetle przechodzącym a dr. A. Boczarowskiemu (U.Śl.) i mgr. E. Teper (U.Śl.) za zdjęcia skaningowe.

Badania zostały sfinansowane dzięki środkom z tematu BW-42/2002.

Literatura

- BUŁA Z. & JURA D. 1983a — Litostratygrafia osadów rowu przedgórskiego Karpat w rejonie Śląska Cieszyńskiego. Z. Nauk. AGH., 913, Geologia, 9, 1: 5–27.
BUŁA Z. & JURA D. 1983b — Uwagi o rozwoju molasy rowu przedgórskiego Karpat na Śląsku Cieszyńskim. Prz. Geol., 32: 659–662.
BUTTERWORTH M.A., JANSONIUS J., SMITH A.H.V. & STAPLIN F.L. 1964 — *Densosporites* (Berry) Potonié and Krempand Related

Ryc. 4. 1–6. Przykłady tkanek roślin naczyniowych z otoczaka T₂, 804 m, sk. 26, (ESEM)

Fig. 4.1–6. Examples of vascular plant tissues from the T₂ pebble, depth 804 m, box 26, (ESEM)

Genera. C.R.5e Congr. Avec. Etud. Stratigr. Geol. Carb., (Paris 1963), 1: 1049–1058.

CLAYTON G., COQUEL J., DOUBINGER K.J., GUEINN S., LOBOZIAK S., OWENS B. & STREEL M. 1977 — Carboniferous miospores of Western Europe: illustration and zonation. Meded. Rijks Geol. Dienst, 29: 1–71.

DOKTOR M. 1983 — Sedymentacja osadów zwirowych w miocenie na przedpolu Karpat. [W:] Gradziński R. (red.) — Wyniki badań sedymentologicznych w Polsce, wybrane zagadnienia. Część II. Stud. Geol. Pol., 78: 1–107.

DOKTOR M. 1994 — Pozycja i cechy sedymentacyjne zlepieńca dębowieckiego — trzeciorzęd zachodniej części zapadliska przedkarpackiego. III Kraj. Spotk. Sedymentol. Sosnowiec: 94–95.

FALCON-LANG H.J. 1999 — Late Carboniferous tropical fire ecology: evidence from Eastern Canada. Acta Palaeobot. Supp., 2: 27–31.

FELIX C.F. & PARKS P. 1959 — An American occurrence of *Spencerisporites*. Micropal., 5: 359–364.

FLORJAN S. 1997 — Skamieniałości roślinne z pokładów węgla Górnośląskiego Zagłębia Węglowego. Pr. doktor., Biblioteka AGH, Kraków.

GARECKA M., MARCINIEC P., OLSZEWSKA B. & WÓJCIAK A. 1996 — Nowe dane biostratygraficzne oraz próba korelacji utworów miocennych w podłożu Karpat Zachodnich. Prz. Geol., 44: 495–501.

IBRAHIM A.C. 1932 — Beschreibung von Sporenformen aus Flöz Ägir [W:] R. Potonié (red.) — Sporenformen aus den Flözen Ägir und Bismarck des Ruhregebietes. Neues Jb. Miner. Geol. Paläont., 67: 447–449.

- IBRAHIM A.C. 1933 — Sporenformen des Agirhorizonts des Ruhr — *Reviere*. Konrad Triltsch: 1–47.
- JACHOWICZ S. & JURA D. 1987 — Geneza otoczków węgla kamiennego w piaskowcach formacji dębowieckiej miocenu. *Kwart. Geol.*, 31: 609–620.
- JURA D. 2001 — Morfotektonika i ewolucja różnowiekowej niezgodności w stropie utworów karbonu Górnośląskiego Zagłębia Węglowego. Wyd. UŚ. Katowice, 1–176.
- KMIECIK H. 1995 — Microflora. [W:] Zdanowski, A. & Żakowa, H. (red.) — *The Carboniferous System in Poland*. Pr. Państw. Inst. Geol., CXLVIII, 65–85.
- KONIOR K. & KRACH W. 1965 — Złepieńce dębowieckie i fauna mioceńska z wiercenia B4 koło Bielska. *Acta Geol. Pol.*, 15: 39–80.
- KRACH W., KUCIŃSKI T. & ŁUCZKOWSKA E. 1970 — Nowe podstawy do stratygrafii miocenu Polski południowej. *Prz. Geol.*, 1: 6–9.
- KRIEGER W. 1997 — Dokumentacja geologiczna otworu Kozy MT-3. Państw. Inst. Geol. Sosnowiec.
- KUCIŃSKI T., NOWAK W. & SZOTOWA W. 1975 — problem stratygrafii utworów mioceńskich w otworach Bielsko 4 (B4) i Kęty 2 (K2). *Kwart. Geol.*, 19: 963–964.
- NEY R., BURZEWSKI W., BACHLEDA T., GÓRECKI W., JAKÓB-CZAK K. & SŁUPCZYŃSKI K. 1974 — Zarys paleogeografii i rozwoju litologiczno-facjalnego utworów miocenu zapadliska przedkarpackiego. *Pr. Geol.*, 82: 1–65.
- OWENS B. 1996 — Upper Carboniferous spores and pollen. [W:] Jansonius J. & McGregor D.C. (red.) — *Palynology: principles and applications*; AASP Foundation, 2: 597–606.
- POTONIE R. & KREMP G. 1956 — Die Spora dispersae des Ruhrkarbons, ihre Morphographie und Stratigraphie. *Ausblicken auf Arten anderer Gebiete und Zeitabschnitte*, 99: 85–191.
- SCHOPF J.M., WILSON L.R., & BENTALL R. 1944 — An annotated synopsis of Paleozoic fossil spores and the definition of generic groups. *Illinois St. Geol. Surv. Rep. Invest.*, 91.
- SMITH A.H.V. & BUTTERWORTH M.A. 1967 — Miospores of the coal seams of the Carboniferous of Great Britain. *Sp. Pap. Palaeont.*, 1: 1–325.
- STAPLIN F.L. & JANSONIUS J. 1964 — Elucidation of some Palaeozoic Densospores. *Palaeontographica*, 114 B: 95–117.
- WOOD G., GABRIEL A.M. & LAWSON J.C. 1996 — Palynological techniques — processing and microscopy. [W:] Jansonius J. & McGregor D.C. (red.) — *Palynology: principles and applications*; AASP Foundation, 1: 29–50.